

SZAKDOLGOZAT

Kis-Pál Diána

Tanító szak

KAPOSVÁR

2023

Magyar Agrár – és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Tanító szak

**AZ ERDEI ISKOLA HATÁSA A VISSZAHÚZÓDÓ GYEREKEK VISELKEDÉSÉRE
ÉS A TANULMÁNYI EREDMÉNYEKRE**

Belső konzulens: Dávid János

Főiskolai docens

Készítette: Kis – Pál Diána

HDOOXU

Nappali

Intézet/Tanszék:

Neveléstudományi Intézet

Gyermeknevelési Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	5
1. AZ ERDEI ISKOLA FOGALMA, TÖRTÉNETE, JELLEMZŐI	7
1.1. Az erdei iskola fogalma	7
1.2. Az erdei iskola története	9
1.3. Az erdei iskola jellemzői	11
2. AZ ERDÉSZETI ERDEI ISKOLÁK	11
2.1. Az erdészeti erdei iskola és az erdőpedagógia fogalma	11
2.2. Az erdészeti erdei iskola célja, programok	12
3. A HAGYOMÁNYOS TANTERMI OKTATÁS ÉS AZ ERDEI ISKOLAI OKTATÁS KÖZTI FŐBB KÜLÖNBSÉGEK	13
4. AZ ERDEI ISKOLA SZERVEZÉSÉNEK ELŐKÉSZÜLETEI	14
4.1. Javasolt napirend egy erdei iskolában	15
4.3. Az erdei iskola hatásai, előnyei	16
5. PROGRAMLEHETŐSÉGEK SOMOGY VÁRMEGYÉBEN – SZIÁGYI ERDEI ISKOLA ÉS A KIKERICS ERDÉSZETI ERDEI ISKOLA	17
5.1. Erdészeti erdei iskola a Zselicben	17
5.2. A Sziágyi Erdei Iskoláról általában	18
5.3. Alsó tagozatos foglalkozások a Sziágyi Erdei Iskolában	19
5.4. Programok felső tagozatosoknak a „Madárlátta Suliban”	20
6. A VISSZAHÚZÓDÓ GYEREK FOGALMA, SAJÁTOSSÁGAI	21
7. ANYAG ÉS MÓDSZER	22
8. A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS ÉRTÉKELÉSÜK	24

9. ÖSSZEFOGLALÁS	46
10. IRODALOMJEGYZÉK	48
11. MELLÉKLETEK	52
11.1. Kikerics Erdészeti Erdei iskola képekben	52
11.2. Sziágyi Erdei Iskola képekben	53
11.3. Nyilatkozatok	54
11.3.1. Hallgatói és konzulensi nyilatkozat	54
11.3.2. Konzultációs nyilatkozat	55

Bevezetés

Témám választásának fő oka, a régóta kialakult érdeklődés az erdei iskolák témakörében, és fontosnak tartom megismerni az iskolán, intézményen kívüli oktatás lehetőségeit, többek között az erdei iskolát, amely nagymértékben hozzájárul a gyerekek színvonalas oktatásához, neveléséhez. A témaválasztásom indokolja még, az érdeklődés, a tanulmányaim során megszerzett ismeretek bővítésének igénye.

A szakdolgozat bemutatja a hazai erdei iskolák típusait, változatait. Ezeket különböző irányból közelítem meg, mint látogatás a közelben lévő erdei iskolákban (Rinyabesenyő, Almamellék-Sasrét). Áttekintem ezen iskolák múltját, jelenlegi helyzetét, pedagógia programját, szokásait, módszereit, munkaformáit.

Az első fejezetekben az erdei iskola fogalmának tisztázása után, azok történetét és múltját ismertetem, majd megvizsgálom az erdészeti erdei iskolák jellemzőit. Kiemelten foglalkoztam az erdei iskolák pozitív hatásaival, mint a gyerekekre és a pedagógusokra tekintve. Munkám kitér a Somogy vármegyei erdei iskolai lehetőségekre és programokra.

A dolgozat megvizsgálja az erdei iskolákra való igényt, az intézményen kívüli nevelés és oktatás lehetőségeinek ismertségét, népszerűségét hazai és lehetőségem szerint nemzetközi szinten.

Feltételezem, hogy összefüggés kereshető az olyan gyermekek eredményei között, akik csak intézményi oktatásban vesznek részt, és akik intézményen kívül, tapasztalat útján szerzett ismereteket birtokolnak. Továbbá úgy hiszem, az erdei iskola pozitív hatást gyakorol a visszahúzódó tanulók személyiségére.

Az erdei iskoláról alkotott tanulói és pedagógusi véleményeket online kérdőívvel mértem fel, amelyben hipotézisek/kutatási kérdések segítségével kimutathatók különböző vélemények, eredmények. A kérdőíves módszer mellett szakdolgozatomhoz interjút is készítettem a látogatást tett erdei iskolák vezetőivel.

A dolgozat a következő vizsgálatokra, kérdésekre is kiterjed:

1. Történt-e változás a visszahúzódó tanulók viselkedésével az erdei iskola után?
2. Történt-e jelentős változás a tanulók érdemjegyeiben környezetismeretből az erdei iskola után?
3. Hozzájárul-e az erdei iskola az érdemjegyek javulásához?

A szakdolgozat olyan problémákra kíván válaszolni, mint az erdei iskolák építenek-e az iskolai tananyagra, vagy az erdei iskola segítséget nyújt-e a természet, a közvetlen környezet megismerésére.

A dolgozat célja rendszerezni az előbb említett kutatás eredményeit, bemutatni azokat, következtetéseket levonni, és kimutatni, hogy az erdei iskolák módszerei, munkaformái hozzájárulnak az eredményes tanuláshoz, a gyerekek tudásának bővítéséhez, gazdagításához és az érdemjegyek javulásához és a félénkebb tanulók személyiségének fejlődéséhez.

Fontosnak tartom, hogy átfogó képet alkossak a hazai erdei iskolák múltjáról, helyzetéről, jellemzőiről és hatékonyságairól.

1. Az erdei iskola fogalma, története, jellemzői

Az első fejezetben, az erdei iskola jellemzőivel, történetével és fogalmával kapcsolatos nézeteket mutatom be.

1.1. Az erdei iskola fogalma

Az erdei iskola jellemzőit általánosságban Pappné Németh Tünde a Mecsek Zrt., Sasréti erdei iskola vezetője így fogalmazza meg:

„Az erdei iskola egy sajátos tanulásszervezési forma, a szorgalmi időben valósul meg, egybefüggően több napos, a szervező oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszínn. A tanulási folyamatban a diák aktív résztvevőként, saját tapasztalatokat szerezve tanul. Élményalapú, cselekvő – felfedező magatartás jellemzi. Az oktató megismerő, felfedező helyzeteket alakít ki és biztosítja a szociális kompetenciák fejlesztését” (Pappné, 2022a:1).

Egy másik nézet, úgy fogalmazza meg az erdei iskolát, mint egy tanulásszervezési forma, ahol a megismerés tárgya az erdei iskola színhelyének épített, természeti és szociokulturális környezete. Az ismeretszerzés főként kooperatív tanulási technikákkal és projektmódszerekkel valósul meg (Hortobágyi, 1993a).

Ezzel szemben, a Pedagógiai Lexikon (1997) megközelítése szerint az erdei iskola nem más, mint a szabadlevegős iskolák egyik fajtája. Ezeknek az erdei környezetben létrehozott bentlakásos iskoláknak két fő szerepe volt, a gyógyászati, és az egészségnevelő. Ezen intézmények kezdetben a tüdőbeteg és az egészségileg veszélyeztetett gyerekek iskoláztatását tette lehetővé, akik a napot a szabad levegőn, kertészkedéssel, játékkal vagy sporttal töltötték el (Báthory, Falus 1997).

Az előbb említetteket Lehoczky János másképp definiálja. Megfogalmazása szerint, az erdei iskola az anyaiskola helyszínétől eltérő helyen, a környezet készségeire építő, többnapos tanulásszervezési tevékenység. Az ismeretszerzést közös cselekvésekhez kapcsolja. Az oktatás helyszínével szoros kapcsolatban áll a tananyag, a képességfejlesztés és a közös tevékenységekhez köthető szocializáció (Lehoczky, 1999).

Az ezredforduló utáni források közül, a Környezetvédelmi lexikon úgy fogalmaz, az erdei iskola egy sajátos, a környezetre építő nevelési és tanulási módszer. Szorgalmi időben létrejövő, többnapos, a szervező intézménytől távoli helyen (Lehoczky, 1999) megvalósuló tanulási módszer. Nevelési célja, a természettel kiegyensúlyozott kapcsolat kialakítása, a társas tevékenységekhez kapcsolódó szocializáció fejlesztése (Láng, Bándi, Fekete 2002).

Mindezzel szemben egy másik szakirodalom szerint az erdei iskola nem más, mint a környezeti és a fenntarthatóságra nevelés színtere (Kováts-Németh, 2010).

1.2. Az erdei iskola története

Az erdei iskolák története egészen Németországig vezethető vissza (*Kemény, Kornis, Fináczky 1933.*) Legfőbb célja az volt, hogy a nagyvárosi és ipari területeken élő gyerekek is eljuthassanak a természetbe. Az 1800-as években a nagymértékű iparosodásnak és az akkori életkörülményeknek köszönhetően alakultak ki különböző tüdőbetegségek, amiknek a száma folyamatosan nőtt. E probléma megoldására a gyerekek számára iskolaszanatóriumokat hoztak létre, ahol kint a szabad levegőn tudtak tanulni (*Hortobágyi, 1995*). A tanórák során a gyerekek létszáma kevesebb volt, mint egy osztályé és az időkeretet sem töltötték ki teljesen. Ezen intézkedések másodlagos célja a gyerekek természettel és az élővilággal kapcsolatos ismereteiknek könnyebb elsajátítása volt (*Kováts-Németh, 2010*).

A szakirodalmakat tekintve, viszonylag egységes az, az álláspont, hogy az első erdei iskolát 1904-ben Berlin mellett, a grünewaldi erdőben, Charlottenburgban alapították, mint szabadlevegős iskola, akkori nevén Freiluftschule. Az intézmény fő célja az volt, hogy a nagyvárosi gyerekeket kiszakítsa az egészségre káros környezetből, és játékos, sportos feladatok segítségével hozzájáruljon a pszichés és fizikai állapotuk javulásához (*Kemény, Kornis, Fináczky 1933*).

Magyarországon az első erdei iskolát 1908-ban Szombathelyen alapította meg a Tuberkolózis Ellen Védekező Vasvármegyei Egyesület (*Kövecsesné, 2015*). Az intézmény elsődlegesen gyógyászati céllal jött létre, és összesen 50 fő befogadására volt alkalmas. A gyógyászati célon túl, Nagy László gyermektanulmányának keretében a gyerekek oktatását és nevelését helyezték központba (*Hortobágyi, 1993b*). Az erdei iskolát Gerlits Sándor vezette, akinek módszerei kiemelkedő eredményeket hoztak, így 1909-ben elemi iskolává fejlesztették az erdei iskolát (*Gerlits et al., 1913*).

1908-ban nem csak Szombathelyen, hanem Mátyásföldön is alapítottak erdei iskolát ahol reformpedagógiai módszereket alkalmazva, a tanulóknak fizikai termelőmunkát kellett elvégezniük, mindezek mellett ipari és kereskedelmi munkálatokkal töltötték a mindennapokat. A földrajzi és biológiai ismereteiket a szabad levegőn szerezték meg (*Hortobágyi, 1993c*).

A következő években, hazánkban sorra nyitották meg kapuikat az erdei iskolák, más néven szabadég-iskola, vagy szabadlevegős iskola (*Békefi, 2001*). A szabadlevegős iskolákat Gyulai Aladár úgy fogalmazza meg, egy olyan pedagógia, ami az egészséget egyenlőnek tekinti az erkölcsi tanítással és az ismeretek megszerzésével és a tanulókat megismerteti az egészség megőrzésének tudnivalóival (*Gyulai, 1933*).

Hortobágyi kutatásai szerint, az 1930-as évek végén a második világháború és a gazdasági válság nem könnyítette meg az erdei iskolák életét, fejlődésük megrekedt (*Hortobágyi, 1993c*).

Az erdei iskolák élete a nehézségek után, az 1980-'90-es évektől újraéledt (*Lehoczky, 2002a*). Akkor a fő cél már a környezet megszerettetése, védelme és felfedezése volt. A kezdeti tanteremhez ragaszkodó foglalkozásokat felváltotta a természet felfedezését irányzó tanulás. A tanítók realizálták, hogy az erdei iskola különösen pozitív hatással van az osztályközösségekre, ennek köszönhetően egyre több szabadidős programot terveztek és hoztak létre (*Lehoczky, 2002a*). Napjainkra kialakult egy olyan összefüggő erdei iskolai hálózat, aminek a központjában a környezeti nevelés áll, a szabadban, kooperatív feladatok és projekt módszer alkalmazásával (*Kövecsesné, 2015*).

A 21. századi történetet tekintve, Magyarországon az erdei iskola a 2000-es években egy országos programmá fejlődött ki (*Laskó-Kuthi, 2007*). A hazai viszonylatokat nézve, az erdei iskola az utóbbi években nötte ki magát igazán. Fenntartók, oktatási intézmények és magán szervezetek is elkezdtek érdeklődni iránta (*Laskó-Kuthi, 2007*). Egyre több oktatási intézmény hozza létre a saját erdei iskolai programját, ami az egyik legelőnyösebb oktatási módszer a környezeti nevelést tekintve (*Bodor, 2001*).

1.3. Az erdei iskola jellemzői

Az erdei iskola jellemzői közé tartozik, hogy követi a hagyományos iskolák pedagógiai programját és a helyi tanterv megvalósítására törekszik. Továbbá az erdei iskola tanítási időben valósul meg, több napot foglal magába, helyszíne az anyaiskolától távol, más természeti környezetben található. A program a gyerekek aktív tevékenységére alapoz, az ismeretszerzést főként kooperatív – interaktív tanulási módszerekre építi (*Lehoczky, 2002b*). Az erdei iskola színteret ad a személyiség-, és közösségfejlesztésnek, amik az együttes tanulási folyamatoknak köszönhetően valósulnak meg (*Hortobágyi, 1993a*). Mindezek mellett, kialakítja a tanulóknak a helyes egészségvédelmi szokásokat, és megszilárdítja azokat (*Békefi, 2001*).

2. Az erdészeti erdei iskolák

A fejezet célja, hogy bemutassa az erdészeti erdei iskolák fogalmát, célját, jellemzőit és egy összefüggő képet alkosson az ilyen oktató-nevelő módszereket alkalmazó intézményekről.

2.1. Az erdészeti erdei iskola és az erdőpedagógia fogalma

Szabó Lajos erdőmérnök az erdészeti erdei iskola fogalmát a következőképpen fogalmazta meg: „Az erdészeti erdei iskola az erdei környezet adottságaira építő, erdőpedagógiát alkalmazó oktatási, ismeretterjesztési intézmény, melyet erdőgazdálkodó működtet. Az erdészeti erdei iskola infrastrukturális és szervezeti háttérrel biztosít az erdőpedagógiai alapokon nyugvó oktató, nevelő tevékenységnek.” (*Szabó, 2011:125*)

Egy szakirodalom szerint az erdőpedagógia a környezeti nevelés színtere, ahol a tanulók megismerkedhetnek az erdővel, és az erdőgazdálkodással (*Hartl, 2020*).

Más megfogalmazás szerint, az erdőpedagógia egyik fő jellemzője az erdő, ahol a nevelés történik. Az erdészeti erdőpedagógiát gazdasági szempontból tartják fontosnak, mert hozzájárulhat a felnőttképzés feladataihoz gyakorlott erdészek irányításával (*Astrid, Franz 2002*).

Egy harmadik felfogás szerint, az erdőpedagógia az erdőhasználattal, az erdővel és az erdőgazdálkodással való megismerkedést jelenti, ami hozzájárul a környezettudatos magatartás kialakításához (Kováts-Németh, 2010).

2.2. Az erdészeti erdei iskola célja, programok

Az erdészeti erdei iskola célja, hogy kialakítsa a fiatalokban és az erdőkedvelő felnőttekben a környezettudatos viselkedési formákat. Továbbá feladata, hogy rávilágítson a globális természeti problémákra, és útmutatásokat adjon helyi megoldásokra (Erdészeti Erdei Iskola Szakosztály, 2022).

Az erdészeti erdei iskolákban főképp erdőpedagógiai programokat tartanak, kiegészítve különböző sport és szabadidős foglalkozásokkal, játékokkal. A program pár órától több napig is terjeszkedhet. A foglalkozásokon általában iskolások vesznek részt, de óvódások és felnőttek fogadására is van lehetőség (Szabó, 2010).

3. A hagyományos tantermi oktatás és az erdei iskolai oktatás közti főbb különbségek

Mint a hagyományos iskoláról, mint pedig az erdei iskoláról elmondható, hogy szorgalmi időben valósulnak meg. Az iskolában az oktatás egy tanév ideje alatt történik, míg az erdei iskola általában 3-5 nap (*Lampert, Kövecsesné 2018*). A hagyományos tanítás az iskola épületein belül (tornaterem, tanterem, udvar stb.) történik, az erdei iskola elsősorban a természetben, vagy épített környezetben (közösségi terek, tantermek) valósul meg (*Lampert, Kövecsesné 2018*). Ezzel a hagyományos iskola keretei elhomályosulnak, a felfedező tanulás lesz a középponti elem (*Kéri, 1996*). Az erdei iskolában a tapasztalaton alapuló tanulás kerül előtérbe, így az oktatáshoz inkább szemléltető eszközök szükségesek. Ezzel szemben a tantermi tanulás keretein belül a taneszközök kötelező felszerelések (*Schróth, 2004*). Az erdei iskola hozzájárul a többirányú tanuláshoz, a hagyományos oktatás a tudományos gondolkodást fejleszti (*Kövecsesné, 2015*). Részvétel szempontjából, a hagyományos iskola kötelező, a tankötelezettség miatt, míg az erdei iskola önkéntes, hiszen a felmerülő költségeket általában a szülők finanszírozzák (*Lampert, Kövecsesné, 2018*).

További különbségként megemlítendő a tanár-diák kapcsolat átalakulása. Az erdei iskolában a pedagógus nem, mint osztályozó személy, hanem mint segítő és támogató társ vesz részt a programokban (*Kéri, 1996*).

A két nevelési-oktatási módszer között fontosságbeli differencia is kimutatható. Az erdei iskolában a megszerzett élmény a legfontosabb, míg a tantermi oktatás a megtanult tananyagot helyezi előtérbe (*Schróth, 2004*).

A hagyományos oktatás tantervileg szabályozott, az erdei iskolák sajátos kidolgozott tantervvel rendelkeznek, aminél előny, ha kapcsolódik a tanulók aktuális tanulmányaihoz, így lehetőség van az ismeretek gyakorlatias elsajátítására és megszilárdítására (*Lampert, Kövecsesné 2018*). Tantermi oktatás keretében gyakran nem jut idő olyan alapvető technikák és kompetenciák fejlesztése, mint a probléma-megoldási stratégia vagy a kommunikációs képességek fejlesztése (*Sipos, 2005*) amire ezzel ellentétben az erdei iskola kiemelt figyelmet fordít.

Végül a szakirodalmak alapján eltérésként kiemelném, a tradicionális oktatás esetében kötelező és választható tantárgyak vannak, a tanórák időtartalma túlnyomóan 45 perc. Ezzel szemben, az erdei iskola kihasználja a kooperatív és a projekt módszer lehetőségét, változatos feladatokkal, azoknak megfelelő időkerettel (*Lampert, Kövecsesné 2018*).

4. Az erdei iskola szervezésének előkészületei

A fejezet célja bemutatni az erdei iskola szervezésének főbb teendőit, a szükséges előkészületeket.

Erdei iskola szervezésénél különösen fontos, hogy a tanító szervezési szándékáról tájékoztassa az iskolavezetőt, a tantestületet és szülőket, készítsen róla tájékoztató dokumentumot a számukra (*Bilku, 2009*).

Pénzügyi szempontból fontos a költségek előzetes megtervezése. A szülői hozzájárulást kiegészíthetik az önkormányzati, illetve alapítványi támogatások, valamint a pályázatokon elnyert pénzeszegek (*Laskó-Kuthi, 2007*).

Mindezek után következhet a program tervezése, összeállítása (*Bilku, 2009*). A foglalkozás kidolgozásánál fontos átgondolni a módszereket, témaköröket és az értékelési rendszert (*Laskó-Kuthi, 2007*). Természetesen, ebben az erdei iskolák nagyon segítőkészek, szükség esetén programokat szerveznek és ajánlanak.

Amennyiben megtörtént a programtervezés és készítés, annak megfelelően erdei iskolát kell keresni (*Bilku, 2009*). Hazánkban számos erdei iskola szívesen fogadja az új ötletekkel, programokkal érkező csoportokat és osztályokat. De hogyan is történik pontosan a keresés:

- Segítségünkre lehet az internet, különböző katalógusok, újságok, könyvek, ahol szállások után tudunk kutakodni,
- ezután történik az időpont választás és hely lefoglalása,
- hasznunkra válhat, ha a tervezett programunkhoz van foglalkoztató terem, a foglalkozáshoz szükséges eszközök, és a szálláshelyhez közeli orvosi ellátás (*Bilku, 2009*).

4.1. Javasolt napirend egy erdei iskolában

7⁰⁰-8⁰⁰: Ébresztő, rendrakás, reggeli tisztálkodás

8⁰⁰ - 8³⁰: Reggeli

8³⁰: Szobák rendjének ellenőrzése

9⁰⁰ - 13⁰⁰: Délelőtti programok

13⁰⁰-13³⁰: Ebéd, pihenő

13³⁰-16⁰⁰: Szabadidős program

16⁰⁰ - 20⁰⁰: Délutáni program

20⁰⁰: Vacsora

22⁰⁰: Esti készülődés az alváshoz, takarodó (*Kompetencia alapú oktatás fejlesztése, 2010*).

4.2. Várható eredmények az erdei iskola befejeztével

Az eltöltött idő alatti közös munka és együttműködés során javul a gyerekek szociális kompetenciája. Sokkal önállóbbak lesznek, személyiségük a változatos programok és foglalkozások alatt fejlődik (*Bilku, 2009*). Ismeretszerzésük tapasztalaton alapul, aminek köszönhetően az ott megszervezett tudásuk jobban rögződik. Az ott eltöltött napok lehetőséget adnak a tanárok és a diákok közötti jó viszonyokra. A korábban félénkebb, bátortalanabb tanulók is középpontba kerülhetnek, megmutathatják tudásuk és kreativitásuk (*Bilku, 2009*).

Mindezekon felül a testi egészségüknek is rendkívül kedvezőek az erdei iskolában eltöltött napok. Mindamellet, hogy állóképességük javul, szabad levegőn vannak és mozognak (*Bilku, 2009*).

4.3. Az erdei iskola hatásai, előnyei

A fejezet összefoglalja az erdei iskolai nevelés és oktatás pozitív hatásait.

Az erdei iskola hatásai a tanulókon több szempontból érezhető. Tapasztalatok által tanulnak, így az ott megszerzett ismeretek jobban rögződnek, könnyebben értelmezik azokat. A tanulók az együtt töltött idő hatására közelebb kerülnek társaikhoz, jobb kapcsolatokat tudnak kialakítani egymással és a tanárokkal is. Kommunikációs képességük jobbá válik, elfogadják és megértik egymást, véleményüket, érveiket könnyebben kinyilvánítják (*Békefi, 2001*).

Az egymásrautaltság, a közös feladatok és a csapatjátékok fejében javul az együttműködési képességük, barátságokat alakítanak ki (*Református Tananyagtár, 2020*). Javul a problémamegoldó és felismerő képességük. A tapasztalaton alapuló tanulás során élményeket szereznek, megismerik az alkotás örömét. A problémák megoldása önállóságra neveli őket. Közösséget építenek, jobban odafigyelnek egymásra. Előtérbe helyezik az egészséges életmódot, a sportot és a környezetet. Az erdei iskola a szeretetre nevel, mint a környezet, az állatok, a természet iránt. Megtanítja a tanulókat a takarékosagra, a takarékos életmódra (*Békefi, 2001*).

Az erdei iskola egyik fontos előnye, hogy a gyerekek jó levegőn vannak, mozognak, étvágyuk megnő. Lehetőséget ad a visszahúzódó gyerekek megváltozására és a bátrabb véleménykinyilvánításra (*Fessler, 2013*).

Mindezekon felül, az intézménynek és a vezetőségnek is előnyei származhatnak az erdei iskolából. Az efféle oktatási és nevelési módszer hatással van a munkahelyi hangulatra, javítja azt, közelebb hozza egymáshoz a tantestületet, hozzájárul a tanulók élményszerű oktatásához (*Békefi, 2001*).

5. Programlehetőségek Somogy vármegyében – Sziágyi Erdei Iskola és a Kikerics Erdészeti Erdei Iskola

5.1. Erdészeti erdei iskola a Zselicben

Lakóhelyem környéke a Zselic, rengeteg látnivalói mellett erdei iskolával is rendelkezik.

A következőkben a Kikerics Erdészeti Erdei Iskolát mutatom be, ahol látogatásom során az erdei iskola vezetőjétől személyesen, Pappné Németh Tündétől kaptam információkat az erdei iskoláról.

Az iskola Baranya és Somogy megye határán, a Zselic nyugati részén található Sasrétpusztán. Az épületét 1906-ban Biedermann Rezső báró építtette, ami iskolaként szolgált. Az intézményt iskolai gondnokság vezette, aminek az elnöke a római katolikus plébános volt. Az iskolát 1970. szeptember 1-jén megszüntették, a tanulók létszámának tartós csökkenése miatt. Ezek után az almamelléki iskola és a Mecseki erdészet közös összefogásával jött létre a sasréti iskola épületében a ma is látogatható Kikerics Erdészeti Erdei Iskola. (Pappné, 2022b).

Az erdei iskola felszereltségét tekintve 4 db faházzal rendelkezik az odalátogatók számára. Faházanként 2 szoba található külön fürdőszobával. A faházak a főépületet félkörívben veszik körül. A főépületben található egy konyha, amely önellátásra alkalmas. Továbbá, található egy 40 fős étkező, és egy oktatóterem is, amely az erdei iskolai oktatáshoz megfelelő eszközökkel van felszerelve (Pappné, 2022c).

Az erdei iskola főépülete mellett egy 60 fős foglalkoztató terasz is megtekinthető, mellette kemence és szalonnasütésre alkalmas hely is van. Az épület mellett két tanösvénnyel is találkozhatunk, amelyek 1,7 km és 3 km-esek. A tanösvények az Almamelléki Ősbükkös erdő mellett húzódnak. Az iskola előtt tornapálya és játszótér található (Pappné, 2022c).

Az odaérkező vendégek több étkezési lehetőség közül választhatnak. Elsőként, a felszerelt konyhának köszönhetően, lehetőség van önellátásra, főzésre a konyhában, bográcsolásra, grillezésre vagy kemencében sütésre. További alternatívák az ételrendelés kiszállítással a szomszédos településről, vagy helyben étkezés egy másik, közeli falu éttermében (Pappné, 2022c).

Az erdei iskola folyamatos fejlesztésének köszönhetően 2022 novemberében helytörténeti kiállítást hoztak létre az Almamelléki állomásépületben. A foglalkozások mellett ezzel az új programmal is bővült a foglalkozások listája (Pappné, 2022c).

Ott tartózkodásom alatt, az erdei iskola vezetőjével készített interjúból merítettem a következő tudnivalókat. Érdekes kiemelni, hogy a gyerekek összetétele az elmúlt években megváltozott, korábban Kaposvárról és a környező kisfalukból, manapság már inkább Budapestről és a környékéről érkeznek csoportok. Az erdei iskola fő szezonja április-májustól egészen novemberig tart, a köztes időben turistacsoportokat fogadnak. A Sasréti erdei iskola saját erdei ösvénnyel rendelkezik, ahol az oda érkező gyerekek különböző programokon vehetnek részt, többek között szagláshoz, ízleléshez vagy tapintáshoz kapcsolódó feladatokkal találkozhatnak. Esténként a bátrabb gyerekek az erdőben, vadászok társaságában tehetnek látogatást a közeli vadász lesekhez és bővíthetik tudásukat az erdei életközösségekről, a vadászat és erdészet tudnivalóiról. A szállást tekintve, 3 és 6 fős szobákban helyezik el az odalátogató csoportokat. Az erdei iskola fő programja, egy kincskereső játék, a Sasréti felfedező, avagy ki lopta el a báró puskáját.

5.2. A Sziágyi Erdei Iskoláról általában

Szakdolgozatomhoz segítségképpen ellátogattam a Rinyabesenyőn található Sziágyi Erdei Iskolába, ahol a következő fejezetek (lásd: 5.2., 5.3.) információihoz Mihály Bernadett erdei iskola vezető volt segítségemre. A vele készített interjúból foglalkozok össze néhány fontos dolgot a Sziágyi Erdei Iskoláról.

Az erdei iskola történetét tekintve megtudtam, hogy 1982-ben költözött ki az utolsó vadász a mostani iskola épületéből, mert régen erdészházként funkcionált, utána 10 évig elhagyatottan állt, majd eztán épült meg a most is működő erdei iskola. A fő szezon májustól november közepéig tart, ekkor látogatják az iskolát legnagyobb számban gyerekek, tanulócsoportok. Az ott töltött idő alatt a fő cél, a természet megismerése, lehetőleg elektronikus eszközök használata nélkül. A programokban, amik főként tantermen kívül történnek, megjelennek különböző tantárgyi koncentrációk, mint a testnevelés, vagy a matematika. A Rinyabesenyői erdei iskola célcsoportjai az óvoda, általános iskola, gimnázium és akár az egyetem is.

5.3. Alsó tagozatos foglalkozások a Sziágyi Erdei Iskolában

Amiről az erdő fái mesélnek programban 4 előforduló erdőpedagógiai foglalkozás található és 2 egyéb alkalom. A foglalkozások: Hol a fák az égig érnek, Magasban szálló dallamok, Az erdő szintjei és lakói, Stundika Hagyaték. Az egyéb programok közé sorolható a Kreatív és a „Mi folyik itt..?” foglalkozás (Mihály, 2020). A program célja, hogy a tanulók megismerkedjenek Belső-Somogy növény és állatvilágával, és az erdővel, mint életközösséggel. Fedezzék fel a természet szépségét és sokszínűségét. Ismerjenek fel fajokat, legyenek képesek azokat csoportosítani. A célok között továbbá szerepel az ember és az erdő szoros kötelékének felfedezése, az erdészek munkájának és az erdőgazdálkodásnak a megismerése (Mihály, 2020).

A program elején a diákok és a programvezető közti kapcsolatteremtést egy ismerkedő, ráhangoló beszélgetés segíti elő. Az első és második foglalkozás (Hol a fák az égig érnek, Magasban szálló dallamok) központjában az erdő áll, ahol érzékszervi játékok segítségével egyéni és kooperatív csoportmunkában ismerkednek meg a tanulók az erdővel, annak felépítésével, az ott előforduló életközösségekkel (Mihály, 2020). A „Kreatív foglalkozás” elnevezésű programon a gyerekek az erdő által nyújtott termékekből, ágakból, levelekből készítenek tárgyakat, díszeket. Központi elem az élmény, a tér, a forma, a szín és ritmus, ezek felismertetése a természetben (Mihály, 2020). A „Mi folyik itt..?” nevű foglalkozások a gyerekek a „békák szemüvegén keresztül” ismerkedhetnek meg a közeli élővilággal, szerepjátékok keretein belül. Az ötödik programon való részvétellel a tanulók bővíthetik tudásukat az erdő szintjeiről, annak lakóiról, életközösségéről és madárvilágáról. Megtanulhatják, hogyan kell használni a távcsövet, milyen madarak veszik őket körül, kik „énekelnek” reggelente (Mihály, 2020).

A programok kialakítása során figyelembe vették a fokozatosságot (Mihály, 2020). Mindenekelőtt az élettelen környezet jellemzőit, adottságait figyelik meg, majd ezt követi az élettelen és élő környezet közti kapcsolatok vizsgálata és megláttatása. A foglalkozások mindegyike szoros kapcsolatban áll az alsó tagozatos rajz, technika és környezetismeret tananyaggal. (Mihály, 2020)

5.4. Programok felső tagozatosoknak a „Madárlátta Suliban”

A felső tagozatos tanulók számára az „Ember a természetben” elnevezésű programot hozták létre. A foglalkozás a tanulók képességeihez igazodva, megtanítja őket a térkép használatára, az azon való eligazodásra iránytű és tájoló használatával. Ismereteket szerezhetnek a turista térkép „olvasásában”, a turistajelzések jelentésében, az égtájak meghatározásában (*Mihály, 2020*). Cél, hogy a diákok örömet leljenek a mozgásban és túrázásban, megtanulják, milyen a helyes erdőjárási magatartás. A csoportos feladatokkal fejleszthető a közösségi élet, a szocializáció, az önálló véleményalkotás, a félelem leküzdése (*Mihály, 2020*). A foglalkozás végén a tanulók befejező feladatként egy csoportos tájékozódási feladatot kapnak, amelyben egy turista útvonal hatásait kell megfigyelniük a természetben. A program helyszíne a Sziágyi Erdészeti Iskola környéke, a részvétel az év bármely időszakában lehetséges (*Mihály, 2020*).

6. A visszahúzódó gyerek fogalma, sajátosságai

A gyermekeknél sokféle képpen megmutatkozhat a félénkség, a szorongás. Előfordul olyan, aki fél az egyedüllétől, a szülei távollététől. Egyes gyerekek közösségekbe nem tudnak beilleszkedni vagy mások előtt szerepelni. Van olyan, aki egyáltalán nem mer beszélni ezért suttog, vagy csak teljesítményhelyzetben izgul. Úgy hiszik, a félénkség a személyiség egyik jellemzője, azonban a szorongás, amit a gyermek valójában átél, egy tünet (Árvainé, 2017).

Egy klinikai szakpszichológus szerint a visszahúzódó gyerekek azok, akik nem mernek bekapcsolódni egy játékba a többiekhez, hanem várnak, mindent megfigyelnek. Alacsony az ingerküszöbük, kedvelik a csendet, nyugalmat, a külvilág elől elbújnak. Az eseményeket a háttérből figyelik, időre van szükségük a beilleszkedéshez és a feloldódáshoz (Szalánczi, 2016).

A visszahúzódó gyerekekről általában elmondható, hogy csendesek és passzívak. A konfliktushelyzetektől félnek, nehezen kezelik őket. Nem állnak ki saját magukért, sokszor vannak felnőttek társaságában. A visszahúzódó személyiség kialakulhat vele született adottságból, a szülőktől látott viselkedési formákból, vagy a szülei bánásmódjából (Kereki, Tóth 2019).

Egy másik forrás szerint, a visszahúzódó gyerekek akkor oldódnak fel igazán, amikor minél több információt kapnak új helyzetekről és emberekről (Török, 2021).

Ezzel szemben egy másik szakirodalom szerint, ha a szülők jól ismerik gyereküket megfigyelhető, a szorongás mikor jön elő. Lehet alkati szorongás, ami jellemző, vagy előjöhethet egy adott környezetben, közösségben. Az ilyen gyerekek számára nagyon fontos a bizalom és a stressz kezelése, amit játékkal, mesével és beszélgetéssel kiválóan lehet alakítani és kezelni (Porkoláb, 2022).

7. Anyag és módszer

Kutatásomat különböző diszciplinai szakirodalmak vizsgálata mellett, egy online kérdőív, a Google űrlap segítségével végeztem el. Munkám során ezzel a fő módszerrel dolgozom. A kérdőívet nyilvánosan, az interneten tettem közzé és elküldtem a gyakorlatomat végző intézménybe, a Bodrogi Bölcsesség Kezdeté Általános Iskolába, melynek kitöltése önkéntes volt minden diák és pedagógus számára. A vizsgálatban különböző évfolyamokat (alsó-, és felső tagozat, középiskola, főiskola/egyetem) tanító pedagógusokat és differens korosztályú diákokat szólítottam meg. A tanulók életkorai eltérőek, kiterjesztett kérdéseimmel 1.-4., 5.-8., 9.-12. osztályosokat és egyetemistákat céloztam meg.

Az űrlap elkészítése összesen 2 órát, eredményeinek fogadása és azok elemzése, értékelése több napot vett igénybe.

Mindezekon felül, dolgozatomban már korábban is említettem (lásd: 5.2.), ősszel ellátogattam a Mecsekerdő Zrt. Kikerics Erdészeti Erdei Iskolájába, és a Rinyabesenyőn található Sziágyi Erdei Iskolába. Az erdei iskolák vezetőivel lehetőségem volt interjút készíteni, mely információkat a munkám irodalmi áttekintéséhez használtam fel.

Pappné Német Tündével, a Sasréti erdei iskola vezetőjével 2022. október 28.-án 8⁰⁰kor volt lehetőségem interjút készíteni, az említett erdei iskola oktatótermében. A beszélgetés után körbevezetett az erdei iskolában, részletesen megtekintettem a szálláshelyeket, az étkezőt, konyhát és a főépületet. Távozásom előtt lehetőségem volt a főépület előtt található gyógynövényes kert megismerésére is. A kutatási kérdéseimben megfogalmazott témákkal Pappné Németh Tünde egyetért, elmondása és tapasztalatai alapján is észrevehető a gyerekek érdemjegyeinek javulása az erdei iskola után, és a félénkebb gyerekek az ott töltött napok alatt felszabadulnak, barátkoznak.

A Sziágyi Erdei Iskola vezetőjével, Mihály Bernadettel 2022. november 11.-én 9⁰⁰-kor beszélgettem. Az interjút Rinyabesenyőn, a Sziágyi erdei iskola oktatótermében készítettem el, ahol az erdei iskola működéséről, múltjáról, és a szokásokról, programokról tettem fel kérdéseket a számára. Tájékoztatóm után, szintén bepillantást nyerhettem az erdei iskola épületeibe. Körülményesen megnéztem a szobákat, az oktatótermet, a tároló helyiséget és az udvart is. Mihály Bernadett, Pappné Németh Tündéhez hasonlóan vélekedett a kutatási kérdéseimről. Véleménye szerint, összefüggés kereshető az érdemjegyek javulása és az erdei iskola között. Úgy véli az erdei iskola lehetőséget ad a visszahúzódozó esetleg szorongó gyerekek személyiségének a változásához.

Hipotézisemet, az ott megkapott tudnivalók segítségével állítottam fel. Úgy gondolom összefüggés kereshető olyan gyerekek érdemjegyei között, akik csak tantermi oktatásban vesznek részt, és akik az intézményen kívüli nevelési módszereket is megragadják, lásd erdei iskola. Ezen felül, úgy vélem, az erdei iskola az érdemjegyek és a tanulmányi eredmények javulása mellett hozzájárul a tanulók személyiségfejlődéséhez, a visszahúzódozóbb gyerekek egyéniségének megláttatásához.

A látogatás szervezése az erdei iskolákba, az interjúk és az iskolák megtekintése összesen 1 hetet foglalt magába.

A vizsgálat során igyekeztem a heterogén válaszok befogadására és elemzésére, melyekkel a hipotézisem beigazolódik, vagy azoknak ellentmond.

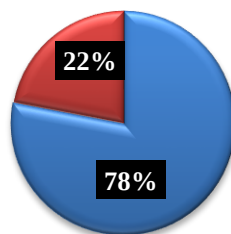
8. A kutatás eredményei és értékelésük

Kutatásom célja az erdei iskola hatásának vizsgálata a visszahúzódó gyerekek viselkedésére és tanulmányi eredményére.

Első kérdőívet 59 diák töltötte ki, melynek 78%-a nő/lány, ami 46 főt jelent, és 22%-a férfi/fiú, 13 fő (1. ábra). Fontosnak tartottam megkérdezni mind a két nemet, mert kíváncsi voltam, a nőkön kívül érdekelt-e a másik nem is ebben a témában, tapasztalták-e az erdei iskola hatását a tanulmányi eredményükön, magukon vagy esetleg másokon.

A Te nemed

■ Nő ■ Férfi

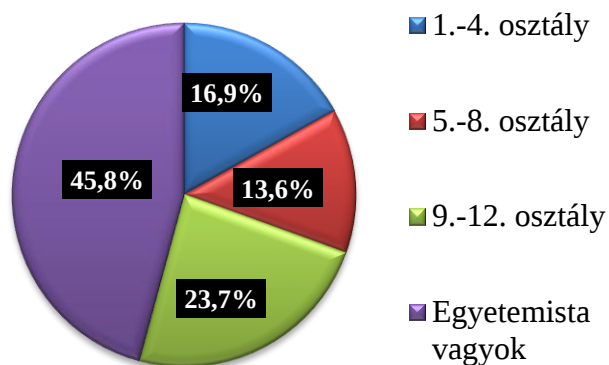

1. ábra: A kitöltők aránya nemek szerint

Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók közül 16,9% azaz 10 fő jelölte, hogy 1.-4. osztályos, 13,6% ami 8 fő 5.-8. osztályos, 23,7% pontosabban 14 fő 9.-12. osztályos és 45,8% ami 27 főt jelent egyetemista (2. ábra). Kutatásomat az alsó tagozattól kezdve egészen az egyetemi korosztályig vizsgáltam, mert szerettem volna ezt a témát különböző korosztályoknál felderíteni.

Hányadik osztályos vagy?

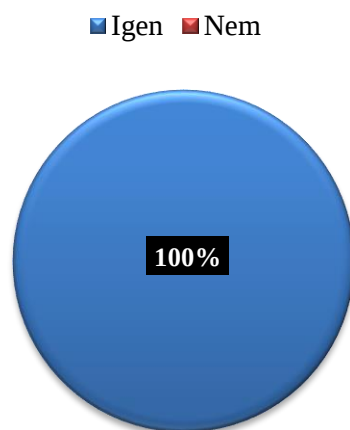

2. ábra: Kitöltők aránya évfolyamok szerint

Forrás: Saját szerkesztés

Következő kérdésben (3. ábra) arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadó tanulók közül mennyien hallottak már az erdei iskoláról. Az eredményekből jól látszik, hogy a választ adók 100%-a, mind az 59 diák hallott már az erdei iskoláról. Ennek oka eltérő lehet. Tanulmányaik során többször találkozhattak már ezzel az oktatási móddal, vagy a közvetlen környezetükből kaptak információkat az erdei iskoláról, esetleg vettek már részt ilyen fajta intézményen kívüli tanulási lehetőséggel rendelkező programon. Az irodalmi áttekintés résznél (lásd: 1.2.) már említettem, hogy az erdei iskola napjainkra országos programmá vált, így ennek eredménye lehet, hogy minden diák hallott már az erdei iskoláról.

Hallottál már az erdei iskoláról?

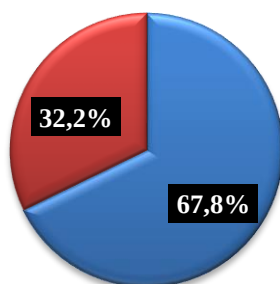
3. ábra: A diákok ismeretei az erdei iskoláról

Forrás: Saját szerkesztés

Az alábbi kérdésem indokolja, hogy kutatásom szempontjából fontosnak tartottam, olyanok töltsék ki a kérdőívet, akik jártak már erdei iskolában. A megkérdezett diákok közül 40-en (67,8%) járt már erdei iskolában és 19-en (32,2%) nem jártak erdei iskolában. A diagram alapján elmondható (4. ábra), hogy a legtöbben voltak már erdei iskolában vagy vettek már részt erdei iskolai foglalkozáson. Ennek magyarázata lehet az erdei iskolák sokszínűsége, mely kapcsolódik a hagyományos oktatás menetéhez és tantervéhez, ezzel elősegítve az iskolai tananyagok megértésének lehetőségét, amit a pedagógusok szívesen alkalmaznak a jobb tanulmányi eredmények reményében. Manapság egyre több iskola kihasználja ennek az oktatási módszernek a lehetőségét. Látható, hogy 32,2% nem járt erdei iskolában, amiből az következtethető, hogy az iskolájuk, vagy az ott dolgozó pedagógusok nem éltek a tantermen kívüli oktatás ezen lehetőségével vagy előfordulhat, hogy az anyagi keretek miatt nincsen rá lehetőségük.

Jártál már erdei iskolában?

■ Igen ■ Nem

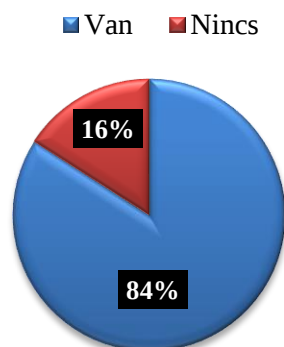

4. ábra: A megkérdezett diákok látogatásának aránya az erdei iskolában

Forrás: Saját szerkesztés

Szakdolgozatomban az erdei iskola hatását vizsgálom a visszahúzódó gyerekek viselkedésére is, így tudni szerettem volna, a válaszadó diákok osztályaiban milyen arányban vannak visszahúzódó gyerekek. Az 5. kérdésemre már csak 44 válasz érkezett, amelyből 84,1% (37 fő) mondta, hogy van visszahúzódó osztálytársa és 15,9% (7 fő) nyilatkozott arról, hogy nincs visszahúzódó társa az osztályban (5. ábra). Tapasztalataim alapján elmondhatom, hogy napjainkban egyre több a félénkebb, csendesebb gyerekek, akik kevésbé barátkoznak, kevesebbet beszélnek, vagy minimális alkalommal mondják el véleményüket, mert nem merik, vagy nem szeretnék. A vizsgálatom is ezt az arányt mutatja, a többségnek van ilyen személyiségű osztálytársa.

Van-e visszahúzódó tanuló az osztályodban?

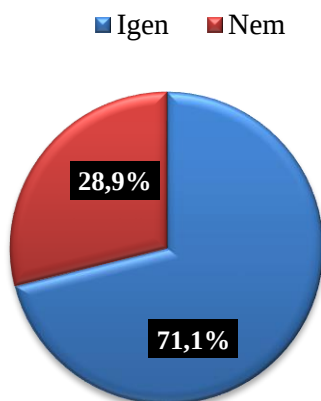

5. ábra: A visszahúzódó gyerekek aránya a válaszadó gyerekek osztályaiban

Forrás: Saját szerkesztés

A 6. ábra szerint, amire már csak összesen 38 választ kaptam, az erdei iskolában részt vett tanulók 71,1%-a vett észre változást félénkebb osztálytársa viselkedésén az erdei iskola után. Következtetéseim és dolgozatom korábbi fejezetei alapján elmondható, hogy az erdei iskola kiváló színtere a közösség-, és személyiség fejlesztésnek, hozzájárul a kommunikációs képességek javulásához. Ezt a feltételezést kutatásom eredménye is tükrözi. A válaszadók közül 28,9% nem vett észre változást a visszahúzódóbb osztálytársa viselkedésén. Ennek okát sok tényező befolyásolhatja. Többek között az osztályközösség, vagy az említett diák beilleszkedésének az igénye, bátortalansága, félénksége.

Vettél észre bármilyen változást félénkebb osztálytársad viselkedésén az erdei iskola után?

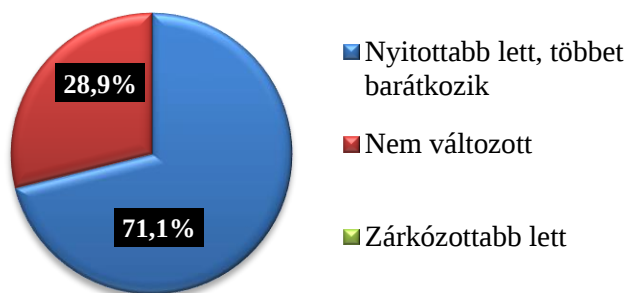

6. ábra: Visszahúzódó tanulók viselkedésének változása az erdei iskola után a kérdőívet kitöltő tanulók osztályában

Forrás: Saját szerkesztés

Alábbi kérdésem kimutatja azt a fajta változást, ami a visszahúzódo gyerekek viselkedésével történt az erdei iskola után (7. ábra). 38 válaszból 71,1% válaszolta azt, hogy osztálytársa az erdei iskola után nyitottabb lett és többet barátkozik. Ez az eredmény megmutatja az erdei iskolák hasznát és jelentőségét, ahol a gyerekek személyisége formálódhat és gondolkodásuk megváltozhat. Feltételezem, hogy egy jó osztályközösség vagy tanulócsoporth segít az ilyen diákok beilleszkedésébe, helyük megtalálásában az osztályban. 28,9% válaszolta csupán, hogy osztálytársa viselkedése nem változott. Ahogyan már korábban említettem, erre több ok is hatást gyakorolhat. A befogadni kívánt személy igyekezete vagy a befogadó közösség.

Milyen változás történt a visszahúzódo osztálytársaddal az erdei iskola után?

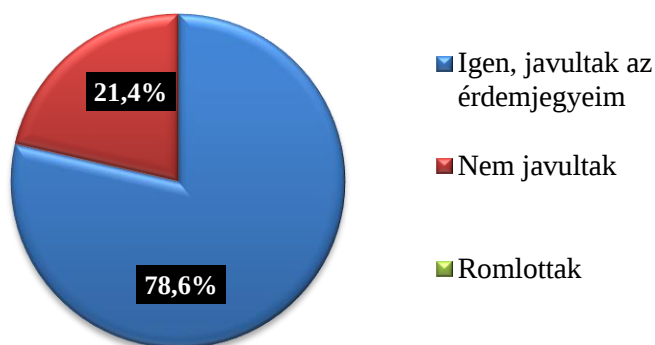

7. ábra: A visszahúzódo gyerekek változásainak fajtája a megkérdezett tanulók osztályában

Forrás: Saját szerkesztés

Soron lévő kutatási kérdésem az érdemjegyek változását vizsgálja az erdei iskola után, amelyre 42 válasz érkezett (8. ábra). A kérdőívet kitöltő tanulók közül 78,6% válaszolta, hogy javultak az érdemjegyei és 21,4% azt, hogy nem javultak. Az érdemjegyek javulása magyarázható azzal, hogy az erdei iskola kihasználja a tantárgyi koncentrációk lehetőségét és épít a tananyagra, így segíti annak megértését és ezzel közreműködik az érdemjegyek javulásában. További oka lehet, az erdei iskola szemléletformáló hatása, aminek köszönhetően előtérbe kerülhet egyes tantárgyak fontossága. Az érdemjegyek stagnálása betudható a hagyományos iskola és az erdei iskola tananyaga közti párhuzam hiányának is.

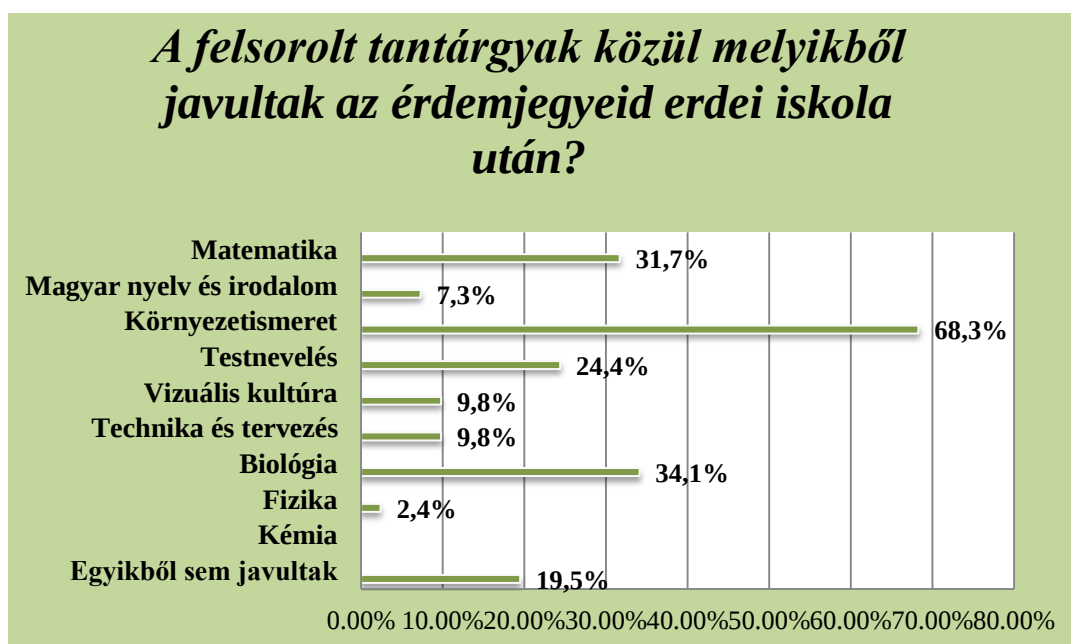
Vettél észre változást az érdemjegyeiden az erdei iskola után?

8. ábra: Az érdemjegyek változásának aránya a válaszadó tanulók körében

Forrás: Saját szerkesztés

Következő kérdéssel azt szerettem volna megtudni, hogy a kérdőívben felsorolt tantárgyak közül melyikből javultak a tanulók eredményei az erdei iskola után. A kérdésre 41 válasz érkezett (9. ábra), amiből a válaszadók 68,3%-a szerint környezetismeretből javultak az érdemjegyeik. Ezt követi a biológia 34,1%-al, amit következtetésem szerint a felső tagozatosok, középiskolások és egyetemisták jelöltek. A matematikát összesen 13 fő (31,7%) jelezte. Testnevelésből a megkérdezettek közül 24,4% jelölte, hogy mutatott változást az érdemjegyük. 8 fő (19,5%) tanulmányi eredménye nem mutatott semmilyen változást egyik tantárgyból sem. Ennek oka lehet az erdei iskolában töltött napok csekélyisége, vagy a tananyag/foglalkozás iránti negatív hozzáállás. Vizuális kultúrát és technika és tervezést 9,8% jelölt. A diákok 7,3%-a javította ki érdemjegyeit magyar nyelv és irodalomból. 2,4%, azaz 1 fő fizikából korrigálta a jegyeit. Az ábra alapján elmondható, környezetismeretből, biológiából, matematikából és testnevelésből mutattak jelentős javulást az érdemjegyek. Konklúziója az erdei iskola helyszíne, a természet és annak közelsége. Továbbá az erdei iskolában töltött napok alatt a tanulók nagyobb figyelmet fordítanak a környezetre, annak sajátosságaira, az összefüggések megláttatására, az egészséges életmód iránti igény megnövekszik, amit a tanulók a mindennapjaikba is hasznosíthatnak és tudatosíthatnak.

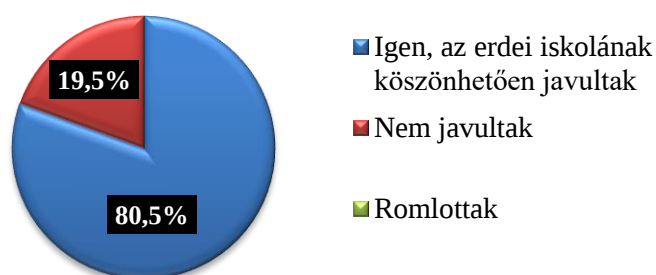

9. ábra: A megkérdezett tanulók érdemjegyeinek javulása tantárgyanként

Forrás: Saját szerkesztés

Az eredmények azt mutatják, amiket a 10. ábráról olvashatunk le, hogy azoknak a diákoknak, akik jártak már erdei iskolában 80,5%-a vett észre jelentős változást az érdemjegyein környezetismeretből erdei iskola után. Következtetésképp elmondható, az erdei iskola lehetőséget nyújt a természet megismerésére és felfedezésére, ami elősegíti a tanulók érdemjegyeinek javulását. Az interjúim során megtudott információk alapján bizonyítható, hogy az erdei iskola vezetőknek adott visszajelzésekből a gyerekek a környezetismeretet megszeretik, és az erdei iskola után az elméleti tudnivalókat könnyebben elsajátítják. 19,5% nem vett észre változást az érdemjegyein környezetismeretből. Ennek oka lehet a tananyag felszínessége vagy annak ismeretlensége, érdektelensége egy-egy tanuló számára.

***Vettél észre jelentős változást az
érdemjegyeiden környezetismeretből az erdei
iskola után?***

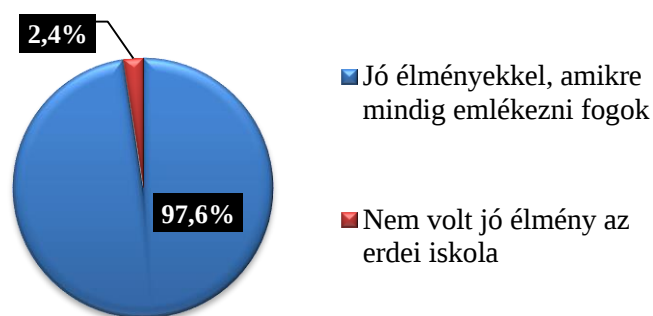

10. ábra: Környezetismeret érdemjegyek változásának aránya a kérdőívet kitöltő diákok körében

Forrás: Saját szerkesztés

A 11. ábra szemlélteti a kérdőívet kitöltő tanulók élményeit az erdei iskoláról. A válaszadók 97,6%-a (41 fő) jó élményekkel távozott az erdei iskolából, amikre mindig emlékezni fog. 2,4% (1 fő) számára az erdei iskola nem volt jó élmény. Negatív élmények kiváltó oka lehet a tanulócsoport összetétele vagy az erdei iskola ingerszegény közege is. Többségében, az erdei iskola mindenki számára jó élmény, amit a közvetlen környezetben, friss levegőn, jó társasággal élhet meg. Pozitív élmények okozói lehetnek továbbá, az erdei iskolában átélt érdekes és sokrétű programok, a természetben való szabadságérzet és a tanulócsoporttal/osztályközösséggel történő csapatépítés.

Milyen élményekkel távoztál az erdei iskolából?

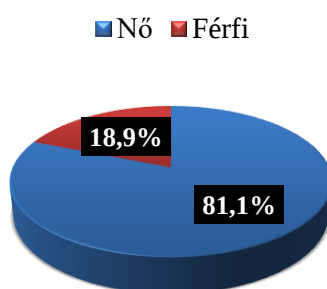
11. ábra: A válaszadók élményeinek aránya az erdei iskoláról

Forrás: Saját szerkesztés

Második kérdőívemben a pedagógusok szemszögéből vizsgáltam meg az erdei iskola hatását a visszahúzódó gyerekek viselkedésére és tanulmányi eredményére.

A kérdőívet összesen 53 pedagógus töltötte ki. A kitöltők közül 81,1% volt nő és 18,9% férfi (12. ábra). Ahogyan az előző kérdőívemben, jelen esetben is esélyt adtam mind a két nem válaszolási lehetőségének.

Az Ön neme

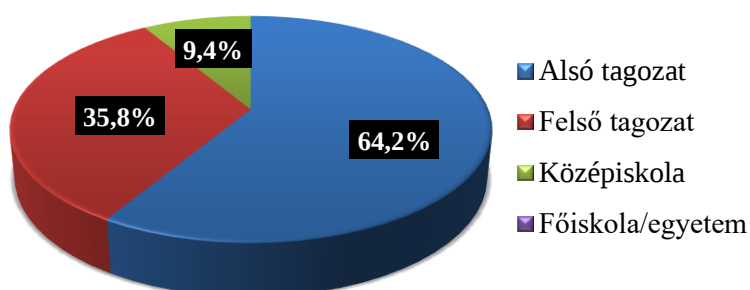

12. ábra: A kérdőívet kitöltő pedagógusok nemenkénti aránya

Forrás: Saját szerkesztés

Következő kérdésemben azt szerettem volna kideríteni, hogy a válaszadó pedagógusok közül, ki milyen korosztályt tanít, hogy minél több évfolyamon oktató tanár és tanító válaszát megvizsgálhassam. Ahogy látható is (13. ábra) a legtöbben (62,4%) alsó tagozatos tanítók, aminek magyarázata a szakom általi ismerettség és kapcsolatok. 19 fő (35,8%) tanít felső tagozaton és 5 fő (9,4%) középiskolában.

Milyen korosztályt tanít?

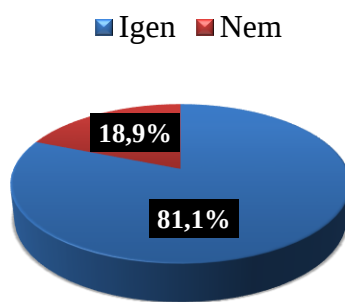

13. ábra: A kitöltők korosztályonkénti tanításának aránya

Forrás: Saját szerkesztés

Kutatásom szempontjából fontosnak tartottam megtudni, hogy a válaszadók közül, kinek van személyes tapasztalata az erdei iskolával kapcsolatban, amit a 14. ábráról olvashatunk le. A fennmaradó válaszok főként erdei iskolában jártas és tapasztalt pedagógusokat céloznak meg. 81,1% válaszolta, hogy vannak személyes tapasztalatai az erdei iskolával, amiből látszik, hogy az oktatási intézmények nagy része él az ilyen fajta intézményen kívüli oktatási módszerek lehetőségével. 18,9%-nak nincsenek személyes tapasztalatai erdei iskolával, mert valószínűleg nem jártak még erdei iskolában, nem vettek rész tanulócsoporttal erdei iskolai foglalkozáson.

Vannak-e személyes tapasztalatai az erdei iskolával kapcsolatban?

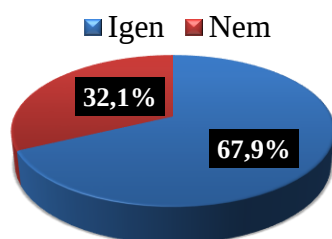

14. ábra: Az erdei iskolával kapcsolatos személyes tapasztalatok eloszlásának aránya a kérdőívet kitöltő pedagógusok körében

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőívet főként olyan pedagógusoknak állítottam össze, akiknek vannak személyes tapasztalatai az erdei iskolával kapcsolatban és jártak már ott tanulócsoporttal. Ennek oka, az eredmények reális értékelése. A kitöltő tanárok és tanítók közül 67,9% (36 fő) volt már erdei iskolában tanulócsoporttal és 32,1% (17 fő) nem (15. ábra). Az erdei iskolában való részvétel az anyaiskoláktól függ, melyik intézmény használja ki az intézményen kívüli oktatás lehetőségét és melyik nem. Erdei iskolában való részvételre az önköltségen kívüli pályázati kiírással is van esély.

Volt-e már erdei iskolában tanulócsoporttal?

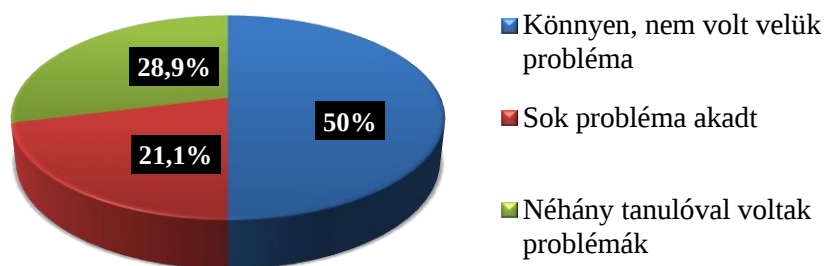

15. ábra: A pedagógusok erdei iskolában tanulócsoporttal való részvételének aránya

Forrás: Saját szerkesztés

A 16. ábráról leolvasható, hogy az erdei iskolában részt vett pedagógusok 50%-a könnyen tudta kezelni a tanulókat, nem volt velük probléma. 21,1% esetében sok probléma akadt a diákokkal, amire az erdei iskola kötetlensége és szabadabb módszere adhat választ. 28,9% válaszolta azt, hogy csak néhány tanulóval fordultak elő problémák. Az erdei iskola, ahogyan korábban említettem, egy szabadabb és kötetlenebb hely, ahol a gyerekek fellelgezhethetnek a hagyományos iskola követelményeitől és szabályaitól, következtetésem szerint ezzel magyarázhatóak az eltérő válaszok a diákok magatartásával kapcsolatban. Az alábbi következtetések mellett a szülők jelenlétének hiánya is adhat okot a gyerekek magatartására pozitív és negatív szempontból is.

Hogyan tudta kezelni a gyerekeket az erdei iskolában töltött nap/napok alatt?

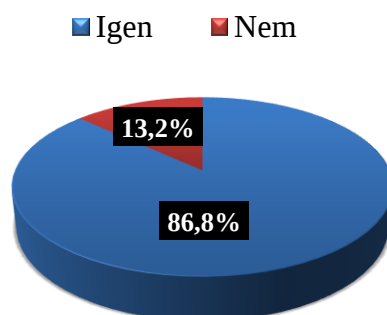

16. ábra: A tanulók viselkedésének kezelése az erdei iskolában

Forrás: Saját szerkesztés

Kutatásom egyik fő témája az erdei iskola hatása a visszahúzódo gyerekek viselkedésére, ezért indokolt az alábbi kérdés feltétele. A megkérdezett pedagógusok 86,8%-nak (33 fő) válaszából kiderült (17. ábra), hogy volt visszahúzódo tanuló a csoportban. Manapság egyre több félénkebb gyermekkel találkozhatunk, amit az eredmények is tükröznek a kérdőíveimben. 13,2% (5 fő) esetében nem volt félénkebb tanuló a csoportban.

Volt visszahúzódo tanuló a csoportban?

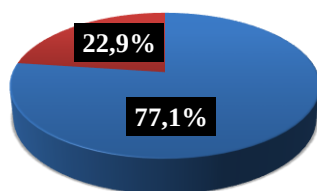
17. ábra: A kérdőívet kitöltő pedagógusok csoportjaiban előforduló visszahúzódo tanuló aránya

Forrás: Saját szerkesztés

A kapott eredmények a 18. ábrán szemléltetik az erdei iskola jótékony hatásait a félénkebb tanulók viselkedésén. A válaszadó tanárok és tanítók 77,1%-a vett észre valamiféle változást a visszahúzódóbb tanulók viselkedésén. Az erdei iskola lehetőséget nyújt a személyiségfejlesztésre, ami a szerényebb gyerekek attitűdjének kifejezetten előnyös. Lehetőségük van barátkozni és véleményüket kinyilvánítani. 8 fő (22,9%) nem vett észre változást a félénkebb tanulók viselkedésén. Ennek magyarázata lehet a gyerekek befogadóképességének és a visszahúzódóbb gyerekek alkalmazkodóképességének hiánya. Az erdei iskolákban készített interjúmból is megtudtam, hogy vannak olyan tanulók, akiknek az erdei iskola nem hoz semmiféle változást a viselkedésükre és a tanulmányi eredményeikre nézve.

Vett észre változást a félénkebb gyerekek viselkedésén az erdei iskola után?

■ Igen ■ Nem

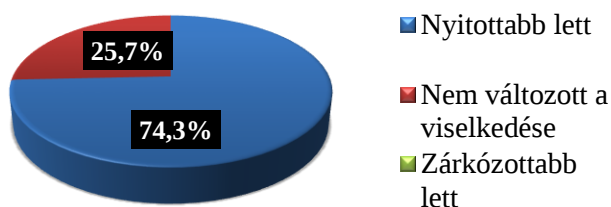

18. ábra: A félénkebb gyerekek viselkedésének változása az erdei iskola után

Forrás: Saját szerkesztés

Az előbbi kérdésem folytatva, arra voltam kíváncsi, milyen változás történt a visszahúzódo tanuló viselkedésével az erdei iskola után. A 19. ábra szerint a pedagógusok 74,3%-a gondolja úgy, ezek a diákok az erdei iskola hatására nyitottabbak lettek. A szakirodalmakból is megtudhattuk, hogy az erdei iskola alkalmat ad a visszahúzódo gyerekek megváltozására, ennek köszönhetően közvetlenebbek lesznek társaikkal, esetlegesen tanáraikkal. 25,7% szerint nem változott a tanuló viselkedése, aminek lehetséges okával az előbbieken már foglalkoztam.

***Milyen változás történt a
visszahúzódo tanuló viselkedésével
az erdei iskola után?***

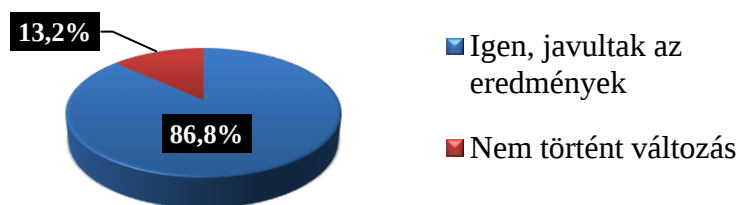

19. ábra: A félénkebb tanuló változásának fajtája az erdei iskola után

Forrás: Saját szerkesztés

A 9. kérdésem a tanulók érdemjegyeinek változásáról szól az erdei iskola után. A diákok kérdőívében jól kimutatható volt az érdemjegyek javulása az erdei iskola után. Jelen kérdőívem, szintén ezt az eredményt mutatja meg. 86,8%-a a pedagógusoknak azt válaszolta, hogy észrevehető változás a tanulók érdemjegyein az erdei iskola után, 13,2% szerint pedig nem (20. ábra). A változás a tapasztalat általi tanulás eredménye lehet, aminek a segítségével a tananyag megértése egyszerűbb és könnyebb. Az ott megszerzett tudás és összefüggések meglátása nagymértékben hozzájárulhat a tanulmányi átlag javulásához.

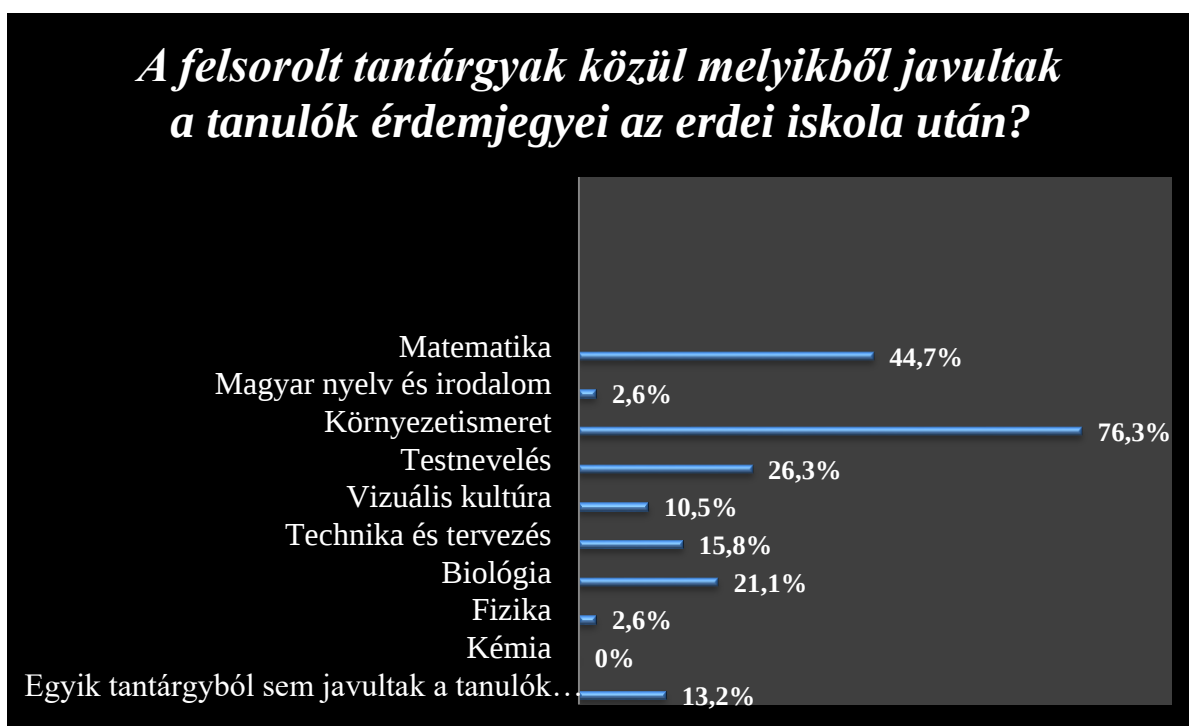
Történt változás a tanulók érdemjegyeiben az erdei iskola után?

20. ábra: A tanulók érdemjegyeinek változásának aránya az erdei iskola után:

Forrás: Saját szerkesztés

Különböző tantárgyakat tekintve a legjelentősebb változás (76,3%) környezetismeretből mutatkozott (21. ábra), amire a magyarázat az erdei iskola természet közeli helyszíne. Lehetőséget ad a közvetlen környezet megismerésére, ami a környezetismeret tantárgy elengedhetetlen része. Ezt követi a matematika 44,7%-al, ami nem meglepő, hiszen az erdei iskola az összefüggések megértéséről is szól. A testnevelés érdemjegyek a pedagógusok 26,3%-a szerint javultak, ami a friss levegőből és az egészséges életmódra való nevelésből következik. Felső tagozaton és középiskolában tanító tanárok válasza lehetséges (21,1%) a biológia érdemjegyek javulásának jelzése. Az erdei iskola a kreativitásról és a tervezésről is szól, ebből következik a vizuális kultúra (10,5%) és a technika és tervezés (15,8%) területén keletkező javulás. 1-1 fő jelölte a fizikát és a magyar nyelv és irodalmat. További 13,2% úgy gondolja, egyik tantárgyból sem javultak a tanulók érdemjegyei.

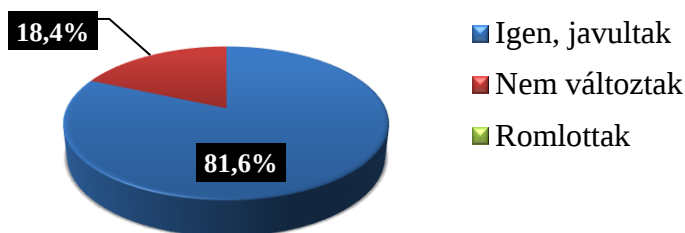

21. ábra: A megkérdezett pedagógusok szerint a tanulók érdemjegyeinek javulása az erdei iskola után

Forrás: Saját szerkesztés

Alábbi kérdésem a környezetismeret érdemjegyek változására fekteti a hangsúlyt az erdei iskola után. Az eredmények összesítésénél (22. ábra) jól látható, hogy 81,6% szerint történt változás a jegyek tekintetében környezetismeretből. 18,4% válaszolt nemmel, akik szerint nem mutatkozott semmiféle változás. Ismét az erdei iskola vezetőikkel készített interjúmra hivatkozok, amely megerősíti, hogy az erdei iskola hatással van a diákok környezetismeret jegyeire. A tapasztalat által szerzett tudás és a természet megismerése érdekelté teheti a tanulókat a természettudományos tárgyak iránt.

***Történt-e jelentős változás a tanulók
érdemjegyein környezetismeretből az
erdei iskola után?***

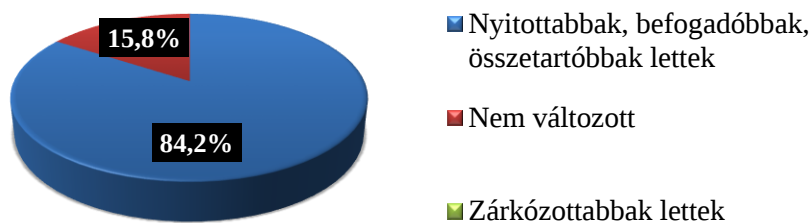

22. ábra: A kérdőívet kitöltő pedagógusok válaszai a környezetismeret érdemjegyek változásáról erdei iskola után

Forrás: Saját szerkesztés

Végezetül az erdei iskola hatására szerettem volt fényt deríteni az osztályközösségeket tekintve. Dolgozatom korábbi részeiben már beszéltem az erdei iskola pozitív hatásairól (lásd: 4.2., 4.3.), ami egy osztályközösség hangulatát is szabályozhatja. A pedagógusok 84,2% gondolja úgy (23. ábra), hogy erdei iskola után az osztályközösségek hangulata megváltozott, nyitottabbak, befogadóbbak és összetartóbbak lettek. Ezt magyarázza az erdei iskolában együtt töltött idő, a közös programok és foglalkozások. 15,8% szerint az osztályközösség nem változott. Ezt befolyásolhatja a gyerekek különböző gondolkodásmódja, személyisége vagy érdeklődési köre.

Változott-e az osztályközösség hangulata az erdei iskola után?

23. ábra: Az osztályközösség hangulatának változási aránya az erdei iskola után a válaszadó pedagógusok elmondása alapján

Forrás: Saját szerkesztés

9. Összefoglalás

Szakedolgozatom az erdei iskola hatását vizsgálja a visszahúzódo gyerekek viselkedésére és a tanulmányi eredményekre.

A szakirodalmak áttekintése és feldolgozása után kutatást végeztem pedagógusok és diákok körében, ahol az erdei iskola hatásait vizsgáltam a félénkebb gyerekek viselkedésén és a tanulmányi eredményeken. Ennek fő módszere egy online kérdőív volt, aminek a kitöltése minden diák és pedagógus számára önkéntes volt. Mindemellett szakedolgozatomat interjúk segítették. A beszélgetések Pappné Német Tündével a Sasréti Erdei Iskola vezetőjével és Mihály Bernadettel a Sziágyi Erdei Iskola vezetőjével történtek meg. Az interjú során elmondott információkkal nagyban hozzájárultak dolgozatom egészéhez.

Összegezve a válaszokat megállapíthatjuk, hogy napjainkban egyre több osztályközösségben fordulnak elő visszahúzódo, félénkebb tanulók. Elmondható, hogy az erdei iskola hatására előbb említett személyiségű tanulók nyitottabbak, bátrabbak lesznek, többet barátkoznak. Különböző szakirodalmak alapján, amelyeket munkám elején jelöltem is, a változás oka a gyerekek együtt töltött ideje, a programok és foglalkozások ahol a tanulók egymást segítik és támogatják, lehetőségük van az önálló véleménykinyilvánításra.

A tanulmányi eredményeket, érdemjegyeket tekintve kijelenthető, hogy az erdei iskola hozzájárul az érdemjegyek javulásához és az ismeretek bővítéséhez. Ha megnézzük a jegyek javulását tantárgyanként, jól látható a környezetismeret kiemelkedése. Az erdei iskola a természetben végez környezeti nevelést és oktatást, aminek a hatására megnő az érdeklődés a természet és környezetismeret iránt. Ezt követi a matematika, melyhez az erdei iskola az összefüggések megláttatásával járul hozzá. Mindent összevetve elmondható, hogy az erdei iskola egy komplex, összetett nevelési és oktatási helyszín, ami kihasználja a tantárgyak közti kapcsolatokat, ezzel hozzásegíti a tanulmányi eredmények javulását bármely tantárgyból.

Az erdei iskola ezen felül az osztályközösségeket hangulatára is hatással van. A közös programok és az erdei iskolában töltött idő alatt, új barátságok köttetnek, amik az erdei iskola után kifejtik hatásukat az osztályközösségek hangulatára. Ebből következtethetők azok az eredmények, melyek szerint az ilyen intézményen kívüli tanulási lehetőségen részt vett tanulók jó élményekkel távoztak az erdei iskolából, amire mindig emlékezni fognak.

Előzetesen feltett kutatási kérdéseimre válaszokat kaptam.

1. A visszahúzódó tanulók viselkedésén észrevehető pozitív változás az erdei iskola végeztével. Ennek magyarázata lehet a tanuló társakkal együtt töltött idő, a közös programok és az egymásra utaltság.
2. A tanulók környezetismeret érdemjegyein megfigyelhető a jelentős változás és javulás az erdei iskola után. Erre a kérdésemre a tapasztalt erdei iskola vezetőktől is ezt a választ kaptam, illetve a kutatásom is ezt az állítást igazolja.
3. Az erdei iskola nagymértékben hozzájárul az érdemjegyek javulásához. Oktatási módszerének és a tapasztalaton alapuló tanulásnak köszönhetően a tanulók sikerélményekhez juthatnak mind az erdei iskolában, mind az erdei iskola után visszatérő hagyományos oktatásban.

Dolgozatom elején felállított hipotéziseim beigazolódtak, miszerint az erdei iskola lehetőségét kihasználó tanulók és csak a hagyományos oktatásban részt vett tanulók eredményei között eltérések vehetők észre. Továbbá, az erdei iskola hozzájárul a visszahúzódó tanulók személyiségének pozitív változásához.

Az eredményeket megtekintve minden iskolának javasolnám, hogy használja ki az efféle lehetőségeket és programokat, amelyek segítenek a diákok érdemjegyeinek javulásában és a bátorítanabb gyerekek beilleszkedésén. Ez célszerű lenne az iskola és az osztályközösségek számára is.

10. Irodalomjegyzék

Astrid Schwyter, Franz Lohri (2002): *Találkozzunk az erdőben! – Erdőpedagógia*. Budapest: OEE Öko-Fórum Alapítvány

Árvainé Koczok Márta (2017): *Félénk gyermek? Így segíthetsz neki szülőként, pedagógusként!* [online] In: Ne szorong honlapja. URL: <https://neszorongj.hu/felenk-gyermek-igy-segithetsz-neki/> [2023. 04. 27.]

Báthory Zoltán, Falus Iván (1997, szerk.): *Pedagógiai lexikon*. Budapest: Keraban Könyvkiadó.

Békefi Irén (2001): Az erdei iskola szerepe a hazai oktató-nevelő munkában. *Aeta Paedagogica*. 1(2) 2-6.

Bilku Rolandné (2009): *Erdei Iskola*. [online] In: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet honlapja. URL: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/lepesek-okoiskola-fele/bilku-rolandne-erdei> [2023. 04. 24.]

Bodor Tibor (2001): Az erdei iskolák kialakulása. *Család gyermek ifjúság*. 10(2) 25.

Erdészeti Erdei Iskola Szakosztály (2022): *Erdészeti Erdei Iskolák Minősítési Eljárása*. Budapest: Országos Erdészeti Egyesület. [online] In: Országos Erdészeti Egyesület honlapja. URL: <https://www.oee.hu/erdeszeti-erdei-iskola-minosites> [2023. 04. 25.]

Fessler Emma (2013): *Miért jó az erdei iskola?* [online] In: Life a nő portál honlapja. URL: <https://www.life.hu/eletmod/20130807-az-erdei-iskolaban-ismerkedhetnek-meg-a-termeszettel-a-gyerekek.html> [2023. 04. 14.]

Gyulai Antal (1933): A szabadlevegős iskolák jelene és jövője. *Néptanítók Lapja*. 66(16) 578.

Hartl Éva (2020): *Erdőpedagógiával az erdőtudatos környezeti nevelésért az óvodapedagógus képzésben*. In: Lett Béla; Gál János; Horváth Sándor; Molnár Katalin; Schiberna Endre; Stark Magdolna (szerk.) Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére. Soproni Egyetem Kiadó. pp. 201-205.

Hortobágyi Katalin (1993a): *Erdei Iskola: „Ahol a fáktól jobban látni az erdőt”*. Alternatív füzetek ISSN 1215-2587; 6. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány.

- Hortobágyi Katalin (1993b): *Erdei iskola*. OKI. Erdi Iskola Egyesület, Budapest. 21, 27 p.
- Hortobágyi Katalin (1993c): Újjászülető erdei iskolák Magyarországon. *Iskolakultúra*, 3(13-14), 85-90.
- Hortobágyi Katalin (1995): *Környezeti nevelés az erdei iskolában*. Réce-füzetek 4., Budapest: Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért.
- Kádas György; Gerlits Sándor; Kováts Alajos; Lázár Szilárd; Büchler Hugó; Révész Emil; Bors Jolán; Forgách Julia; Nemes Lipót; Szűcs Izsó; Gyulai Aladár; Ferencz Ella; Polácsi János (1913): Az erdei iskola. *A gyermek*. 7. 321-332. Budapest: Magyar Gyermektanulmányi Társaság.
- Kemény Ferenc, Kornis Gyula, Fináczy Ernő (szerk.) (1993): *Magyar Pedagógiai Lexikon I-II.*, Budapest: Révai Irodalmi Intézet Kiadó.
- Kereki Judit, Tóth Anikó (2019): *A kora gyermekkori intervencióban dolgozó szakemberek számára. Lépések I. kötet*. Budapest: Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. pp. 222.
- Kéri Katalin (1996): *Új iskolák Magyarországon a XX. század első felében*. Galánta: Nemzetközi Pedagógiai Tanácskozás.
- Kováts-Németh Mária (2010): *Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig*. Pécs: Comenius Kft.
- Kövecsesné Gösi Viktória (2015): *A környezeti nevelés gyakorlata az erdei iskolában*. Győr: Hazánk Kiadó.
- Laskó-Kuthi Adrienn (2007): Részvétel a tanulásban-az erdei iskola. *Parola*. 4. 23-26.
- Lampert Bálint, Kövecsesné Gösi Viktória (2018): *Erdei iskola*. In: A komfortzónán is túl.: a táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája. pp. 150-168. Kecskemét: Neumann János Egyetem Iuvenis Ifjúságsszakmai Műhely: Ifjúságsszakmai Társaság.
- Láng István, Bándi Gyula, Fekete Gábor (szerk.) (2002): *Környezet- és természetvédelmi lexikon I-II*. Budapest: Akadémia Kiadó.

Lehoczky János (1999): *Iskola a természetben avagy a környezeti nevelés gyakorlata*. Budapest: Raabe Klett Könyvkiadó.

Lehoczky János (2002b): A környezeti nevelés céljainak, módszereinek alakulása. In: Kosztolányi Istvánné (szerk.) *Az erdei iskola hasznos könyve*. pp. 11-12. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Lehoczky János (2002a): *Erdei iskolai tanulásszervezés Magyarországon 2001-ben*. Budapest: Országos Köznevelési Intézet. [online] In: Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet honlapja. URL: <https://ofi.hu/hu/erdei-iskolai-tanulasszervezes-magyarorszagon-2001-ben> [2023. 04. 15.]

Mihály Bernadett (2020): *Az Erdészeti Erdei Iskola Létrejötte*. Rinyabesenyő.

Pappné Németh Tünde (2022b): *Almamellék-Sasrét*. Almamellék: Mecsek Zrt.

Pappné Németh Tünde (2022a): *Az erdei iskola mint módszer*. 1. p. Almamellék: Mecsek Zrt.

Pappné Németh Tünde (2022c): *Kikerics erdészeti erdei iskola és faházak*. Almamellék-Sasrétpuszta: Mecsekerdő Zrt.

Porkoláb Márta (2022): *Baj van a gyerekekkel? – a leggyakoribb gyermekkori pszichológiai problémák*. [online] In: Budai Egészségközpont honlapja. URL: <https://bhc.hu/magunkrol/cikkek/2016/20160608-gyermekpszicho> [2023. 04. 27.]

Református Tananyagfejlesztő Csoport (2020): *Mátrai Csodamanók*. Budapest: Református Tananyagtár. [online] In: Református Tananyagtár honlapja. URL: <https://reftantar.hu/2020/09/20/matrai-csodamanok/> [2023. 03. 27.]

Schróth Ágnes (2004): *Környezeti nevelés a középiskolában*. Budapest: Trefort Kiadó.

Sipos János (2005): *A köznevelési intézmények konkrét feladatai a 2005/2006. tanévben*. Országos Köznevelési Szakértői Konferencia. Debrecen, 2005. október 13-15.

Szabó Lajos (2011): Az erdészeti erdei iskolák létrejötte. *Erdészeti Lapok*. 146(4) 125.

Szabó Lajos (2010): *Az erdészeti erdei iskolák szerepe az erdő és a társadalom kapcsolatában*. Országos Erdőforum. Kőszeg, 2010. december 2-3.

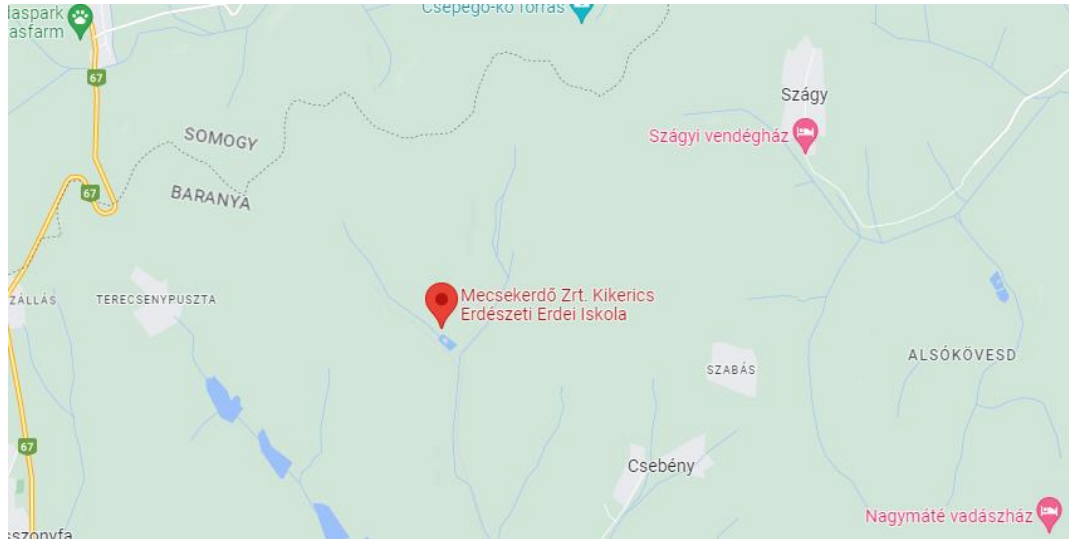
Szalánczi Kriszta (2016): *Ilyen a gyerek ha félénk – 7 praktikus tanács szülőknek*. [online] In: WMN honlapja. URL: <https://wmn.hu/elet/30363-ilyen-a-gyerek-ha-felenk-7-praktikus-tanacs-szuloknek> [2023. 04. 27.]

TÁMOP-3.1.4/08/2 2008-0072 (2010) Kompetencia alapú oktatás egyenlő hozzáférés Innovatív intézményekben pályázat innovációi. Kompetencia alapú oktatás fejlesztése Nyíregyházán. Erdei iskola témahét. Nyíregyháza.

Török Csenge (2021): *Szegénylős gyerekek: Mit ne csináljunk és hogyan segíthet a szülő?* [online] In: Miniszkóp honlapja. URL: <https://www.miniszkop.hu/2021/01/23/szegyenlos-gyerekek-mit-ne-csinaljunk-es-hogyan-segithet-a-szulo/> [2023. 04. 27.]

11. Mellékletek

11.1. Kikerics Erdészeti Erdei iskola képekben

1. sz. melléklet: Kis-Pál Diána, HDOOXU, Kaposvár, 2023. 04. 27.

Forrás: Google térkép

2. sz. melléklet: Kis-Pál Diána, HDOOXU, Kaposvár, 2023. 04. 27.

Forrás: Google képek

11.2. Sziágyi Erdei Iskola képekben

3. sz. melléklet: Kis-Pál Diána, HDOOXU, Kaposvár, 2023. 04. 27.

Forrás: Google térkép

4. sz. melléklet: Kis-Pál Diána, HDOOXU, Kaposvár, 2023. 04. 27.

Forrás: Google képek

11.3. Nyilatkozatok

11.3.1. Hallgatói és konzulensi nyilatkozat

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
Tel.: +36-82/505-800
Honlap: <https://uni-mate.hu>

5. sz. függelék – Hallgatói és konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Alulírott Kis-Pál Diána, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, tanító szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Szakdolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023. április 25.

Kis-Pál Diána
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védelemre

javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023. április 25.

David János

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!

11.3.2. Konzultációs nyilatkozat

KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Kis-Pál Diána (hallgató Neptun azonosítója: HDOOXU) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*²

Kelt: Kaposvár, 2023. április 25.

Belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendő.

² A megfelelő aláhúzendő.